การสำรวจพฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาเกษตรกรอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

Survey of Sustainable Agricultural Behavior: Case Study of Agriculturists Living in Bophloi Kanchanaburi

*กมลชนก โตยะบุตร กมลทรรศน์ ศรีเอี่ยม และ ภาวิณี กาญจนาภา**

*Kamonchanok Toyabut, Kamontad Sriaeim and Bhawini Kanchanabha**

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จ. เพชรบุรี 76120

[1]Faculty of Management Science, Silpakorn University Petchaburi IT Campus, Petchaburi 76120, Thailand

*Corresponding author: E-mail: bhawini@ms.su.ac.th

(Received: February 21, 2019; Accepted: August 16, 2019)

Abstract: The objective of this research was to study the promotion of sustainable agricultural behavior by investigating agriculturists living in Bophloi, Kanchanaburi province. The sample size was 61 agriculturists. This study used interviews and questionnaire survey to collect data from agriculturists. The research result found that agriculturists gave the most importance to environment and expertise in cultivation of plants, followed by seasonal, capital investment, the soil condition, price expectation, and planting durations. Moreover, agriculturists believed that learning factor, attitudes, marketing and trading, folk way and community way have important influence on their cultivations. Agriculturists wanted government to train them in cultivations and find markets for them.

Keywords: Sustainable agricultural behavior, wisdom, folk ways and community ways, learning

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำเกษตรแบบยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้ทำการศึกษากับกลุ่มเกษตรกรที่ทำการปลูกพืชและผลไม้ จำนวน 61 คน การศึกษาใช้การสัมภาษณ์ส่วนบุคคลควบคู่กับการใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการปลูกพืช เกษตรกรให้ความสำคัญการเลือกปลูกพืชตามสภาพแวดล้อมและความชำนาญเกี่ยวกับพืชมากที่สุด รองลงมาคือ การปลูกพืชตามฤดูกาลและความเหมาะสม การปลูกพืชตามความพร้อมของเงินลงทุน การปลูกพืชตามลักษณะทางกายภาพของดิน การปลูกพืชตามการคาดการณ์ด้านราคาในเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต การปลูกพืชจากระยะเวลาในการปลูก นอกจากนี้ เกษตรกรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกพืชและระดับมากด้านการเรียนรู้ ทัศนคติ อิทธิพลด้านการค้าและการตลาด และ ภูมิปัญญาวิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน เกษตรกรต้องการให้ภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ด้านการปลูกพืชและการหาตลาดรองรับผลิต

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืน ภูมิปัญญา วิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน การเรียนรู้

คำนำ

ภาคเกษตรมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก เป็นฐานวัตถุดิบให้กับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ สร้างรายได้ให้กับประเทศรวมทั้งยังเป็นวิถีชีวิต แหล่งภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่สืบมานาน การพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจของ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2011)

Prajuabwan (2015) รายงานเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืนว่า เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระตามภูมินิเวศและภูมิสังคมของตนเองสามารถผลิตอาหารที่มีคุณภาพและพอเพียงตามความจำเป็นพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภคและพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ กรอบแนวคิดของการวิจัยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นการทำการเกษตรแบบองค์รวมประกอบด้วยมิติเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม Rose *et al.* (2019) รายงานว่า การทำการเกษตรแบบยั่งยืนจำเป็นต้องพิจารณามิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันส่งเสริมการปรับตัวและการธำรงไว้ซึ่งผลิตภาพผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ Niemmanee *et al*. (2015) รายงานว่า คุณลักษณะของรูปแบบการเกษตรแบบยั่งยืนที่เหมาะสมประกอบด้วยระบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน การลดการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง และการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติการจัดการระบบการผลิตสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและการถ่ายทอดองค์ความรู้ Charutwinyo and Charutwinyo (2018) รายงานว่า ปัญหาค่านิยมหลักที่สำคัญของเกษตรกร คือ การไม่เรียนรู้ ความโลภ และความเกียจคร้าน เป็นแรงขับที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาด้านกระบวนการการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวและการทำการเกษตรเคมี รวมถึงปัญหาด้านทรัพยากรอันเกิดจากนโยบาลของรัฐบาลที่ไม่เหมาะสมและการขาดแคลนทรัพยากรทางกายภาพ ซึ่งส่งผลลัพธ์ตามมา คือ ปัญหาด้านหนี้สินของเกษตรกรอันเนื่องมาจากต้นทุนการผลิตสูงและราคาผลผลิตตกต่ำ Zeweld *et al.* (2019) รายงานว่า การทำความเข้าใจพฤติกรรมของเกษตรกรจำเป็นต้องทราบถึงทัศนคติด้านความเสี่ยงของเกษตรกรเป็นลำดับแรกเพื่อกำหนดกลยุทธ์บรรเทาความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าว

ดังนั้น การที่เกษตรกรจะส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืนสมัยใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการสนับสนุนการผลิตได้นั้น จำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างแท้จริงในความคิดและพฤติกรรมการปลูกพืชของเกษตรกรเหล่านี้เป็นลำดับแรก ปัญหาด้านการเรียนรู้ ทัศนคติ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางกายภาพ การค้าและการตลาด รวมถึงภูมิปัญญาและวิถีชุมชน แล้วนำผลจากการศึกษาที่ได้รับมาพัฒนาเสริมสร้างพฤติกรรมการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนให้กับเกษตรกรโดยมุ่งแก้ไขปัญหาสิ่งที่เป็นปัญหาของเกษตรกรโดยอาศัยหลักการการมุ่งพัฒนาจุดแข็งให้มีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น และการพัฒนาจุดอ่อนเพื่อปรับแก้ไขและเสริมสร้างให้มีความแข็งแกร่งมากขึ้น วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้จึงเพื่อสำรวจพฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรโดยเป็นกรณีศึกษาเกษตรกรอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 6,964 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 19,084 ครัวเรือน (Department of Agricultural Extension, 2015) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี คือ ตำบลหนองรี ตำบลหนองกร่าง ตำบลหลุมรัง ตำบลช่องด่าน ตำบลบ่อพลอย และตำบลหนองกุ่ม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ซึ่งผลการสุ่มได้เขตพื้นที่ตำบลหนองรี และหลุมรัง และเก็บข้อมูลเกษตรกรจากพื้นที่ตำบลหนองรีและหลุมรังเพื่อเป็นตัวแทน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างตามแบบสะดวก โดยเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลหนองรีจำนวนทั้งสิ้น 30 คน และ

เกษตรกรผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลหลุมรังจำนวนทั้งสิ้น 31 คนตามลำดับ ช่วงระยะเวลาของการทำวิจัยคือ สิงหาคม 2561 - ธันวาคม 2561

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เป็นการถามเกี่ยวกับปัญหาของการทำการเกษตรของเกษตรกร ด้านแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา และทำการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (reliability test) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคเท่ากับ 0.739 แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และจำนวนสมาชิกในครอบครัว

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการพืชของเกษตรกรอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกพืชของเกษตรกรอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้ ทัศนคติ อิทธิพลด้านการค้าและการตลาด ภูมิปัญญาวิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน

ส่วนที่ 4 ปัญหาการทำการเกษตรของเกษตรกร

เมื่อทำการสำรวจควบคู่กับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวมเพื่อหาข้อสรุปโดยการแจกแจงค่าความถี่ การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาข้อสรุปแก่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกร

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรเพศชายจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 เพศหญิงจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 เมื่อจำแนกตามช่วงอายุพบว่า ช่วงอายุตั้งแต่ 41-50 ปี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 41.00 ช่วงอายุมากกว่า 50 ปี มีจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 26.20 ช่วงอายุ น้อยกว่า 30 ปี มีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 และช่วงอายุ 31-40 ปี มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 14.80 ตามลำดับ

ด้านระดับการศึกษาพบว่า เกษตรกรจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เกษตรกรจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 มีระดับการศึกษาในระดับปริญญา และ เกษตรกรจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 มีระดับการศึกษาระดับ ปวช. / ปวส.

ด้านรายได้พบว่า เกษตรกรจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 39.30 มีระดับรายได้ตั้งแต่ 5,000-10,000 บาท เกษตรกรจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ27.90 มีระดับรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท และเกษตรกรจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 27.90 มีระดับรายได้ตั้งแต่ 10,001-30,000 บาท เกษตรกรจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.90 มีระดับรายได้ตั้งแต่ 30,001 ขึ้นไป

ด้านจำนวนสมาชิกภายในครอบครัวพบว่า เกษตรกรมีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ27.90 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5 คน เกษตรกรจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 24.60 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 4 คน และ เกษตรกรจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 23.00 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3 คน ตามลำดับ

ด้านพฤติกรรมการเพาะปลูกพืชและผลไม้ table 1 แสดงให้เห็นผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญการเลือกปลูกพืชตามสภาพแวดล้อมและความชำนาญเกี่ยวกับพืชมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 รองลงมาคือ การปลูกพืชตามฤดูกาล

และความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 การปลูกพืชตามความพร้อมของเงินลงทุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 การปลูกพืชตามลักษณะทางกายภาพของดิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 การปลูกพืชตามการคาดการณ์ด้านราคาในเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 และน้อยที่สุด คือ การปลูกพืชจากระยะเวลาในการปลูก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07

Table 1. Agricultural behavior

Planting behavior	Level of importance					$\bar{x}$	S.D	Level of importance
	Most agree	Highly agree	Less agree	Least agree	Not agree			
Choose to plant crops according to availability of money investment.	27 (44.3)	28 (45.9)	6 (9.8)			4.34	0.66	Most importance
Choose to plant crops according to suitability and season.	27 (44.3)	29 (47.5)	5 (8.2)			4.36	0.63	Most importance
Planting crops according to price forecast at harvest time.	23 (37.7)	30 (49.2)	7 (11.5)		1 (1.6)	4.21	0.78	Most importance
Choose to plant crops according to the duration time of planting.	19 (31.1)	32 (52.5)	6 (9.8)	3 (4.9)	1 (1.6)	4.07	0.87	Highly importance
Choose to plant crops according to the physical characteristics of soil.	24 (39.3)	31 (50.8)	5 (8.2)	1 (1.6)		4.28	0.69	Most importance
Choose to plant crops according to the environment and planting expertise.	29 (47.5)	27 (44.3)	4 (6.6)	1 (1.6)		4.38	0.68	Most importance
Total						4.27	0.72	Most importance

ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้ table 2 แสดงผลการศึกษาวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้ทั้ง 5 ปัจจัยอยู่ในระดับมาก โดยแยกออกเป็นระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

ด้านปัจจัยการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรแสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยการ

เรียนรู้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.89 โดยเกษตรกรแสดงระดับความเห็นด้วยในระดับมากกับการเรียนรู้การปลูกพืชจากบรรพบุรุษและหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกพืชอย่างถูกต้อง โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับเท่ากัน คือ 3.89

ด้านปัจจัยทัศนคติ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรแสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยทัศนคติว่ามิอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้โดยรวมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.70 โดยเกษตรกรแสดงระดับความเห็นด้วยในระดับมากกับการปลูกพืชเชิงอนุรักษ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 เกษตรกรยังคงขาดความรู้ในวิธีการปลูกพืชอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 เกษตรกรแสดงการเห็นด้วยกับการปลูกพืชออร์แกนิค มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 และเกษตรกรแสดงการเห็นด้วยกับการใช้สารเคมีในการปลูกพืช มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.72

ด้านปัจจัยการค้าและการตลาด ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรแสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยการค้าและการตลาดว่ามิอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้โดยรวมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.06 โดยเกษตรกรแสดงระดับความเห็นด้วยในระดับมากที่สุดกับการเปลี่ยนแปลงการขึ้น-ลงราคามีผลต่อการปลูกพืช มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ความต้องการของผู้บริโภคมีผลต่อการปลูกพืชในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และการแทรกแซงของหน่วยงานของรัฐมีผลต่อการปลูกพืชในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77

ด้านปัจจัยด้านภูมิปัญญาวิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรแสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยภูมิปัญญาและวิถีชุมชนว่ามิอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้โดยรวมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.08 โดยเกษตรกรแสดงความเห็นด้วยในระดับมากที่สุดกับการใช้ปุ๋ยหมักในการปลูกพืช มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 และเกษตรกรมีความเห็นด้วยกับการแก้ไขปัญหาจากการคิดของบรรพบุรุษในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80

Table 2. Factors effecting planting behavior

Factors effecting planting behavior	Level of importance					$\bar{x}$	S.D	Level of importance
	Most agree	Highly agree	Less agree	Least agree	Most agree	Highly agree	Less agree	Least agree
Learning								
Learn how to grow plants from ancestors.	16 (26.2)	29 (47.5)	12 (19.7)	1 (1.6)	3 (4.9)	3.89	0.99	Importance
Government agencies play an important role in creating learning about how to properly plants crops.	12 (19.7)	32 (52.5)	15 (24.6)	2 (3.3)		3.89	0.76	Importance
Total						3.89	0.88	Importance

Attitudes								
Farmers still lack the knowledge about how to plant properly.	17 (27.9)	34 (55.7)	10 (16.4)			4.12	0.66	Importance
Agree with the use of chemicals in growing crops.	3 (4.9)	13 (21.3)	23 (37.7)	8 (13.1)	14 (23.0)	2.72	1.16	Medium importance
Agree with planting the organic crops.	17 (27.9)	25 (41.0)	12 (19.7)	5 (8.2)	2 (3.3)	3.82	1.04	Importance
Following the conservative ways of planting the crops.	21 (34.4)	29 (47.5)	10 (16.4)	1 (1.6)		4.15	0.75	Importance
Total						3.70	0.90	Importance
Trading and marketing								
Price changes affect the selection of crops planting.	31 (50.8)	23 (37.7)	5 (8.2)	1 (1.6)	1 (1.6)	4.34	0.83	Most importance
Consumers needs affect the selection of crops planting.	19 (31.1)	31 (50.8)	9 (14.8)	1 (1.6)	1 (1.6)	4.08	0.82	Importance
The intervention of government agencies affects your growing of crops.	9 (14.8)	36 (59.0)	10 (16.4)	5 (8.2)	1 (1.6)	3.77	0.86	Importance
Total						4.06	0.84	Importance
Wisdom, folk ways and community ways								
Agree with the using compost in growing crops.	27 (44.3)	29 (47.5)	5 (8.2)			4.36	0.63	Most importance
Solving problems from the thinking of ancestors.	11 (18.0)	31 (50.8)	15 (24.6)	4 (6.6t)		3.80	0.81	Importance
Total						4.08	0.72	Importance

ด้านการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการทำการเกษตรของเกษตรกรอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการทำการตลาด การใช้ปุ๋ยและการให้ความรู้ ดังนี้

1. การขาดตลาดรองรับ ทำให้แม้เกษตรกรจะทำการผลิตได้ผลผลิตดี แต่ก็ไม่สามารถทำรายได้ได้ดี

2. เกษตรกรอยากให้ภาครัฐเข้ามาดูแลควบคุมราคาปุ๋ยและสารฆ่าแมลง

3. เกษตรกรอยากให้มีการลงทะเบียนการปลูกพืช การส่งเสริมการเพาะปลูก การหาตลาดรองรับและการส่งเสริมการตลาดให้

4. หน่วยงานภาครัฐควรมีการให้ความรู้เกษตรกรอย่างจริงจัง ควรจัดให้มีการอบรมความรู้การลดการใช้ปุ๋ยเคมีและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยได้แสดงให้เห็นพฤติกรรมการเพาะปลูกของเกษตรกรว่า เกษตรกรให้ความสำคัญการเลือกปลูกพืชตามสภาพแวดล้อมและความชำนาญเกี่ยวกับพืช ฤดูกาลและความเหมาะสม ความพร้อมของเงินลงทุน ลักษณะทางกายภาพของดิน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรพยายามที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่ตนเองมีอยู่ในการทำการเกษตรในแนวทางที่สามารถก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรมีการปลูกพืชตามการคาดการณ์ด้านราคา ปัจจัยการค้าและการตลาดได้ถูกกล่าวว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปลูกพืชและผลไม้โดยรวมในระดับมาก โดยเกษตรกรแสดงความเห็นด้วยในระดับมากที่สุดกับความเสี่ยงภัยจากการเปลี่ยนแปลงการขึ้น-ลงของราคาที่มีผลต่อการปลูกพืช Agbo *et al.* (2015) ได้นำเสนอแนวความคิดการสร้างการแข่งขันในแนวทางที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งในการทำการตลาดว่า เกษตรกรควรทำการจำหน่ายผลผลิตของตนโดยผ่านการร่วมมือทางการตลาดควบคู่กับการจำหน่ายผลผลิตในตลาดโดยตรง การร่วมมือกันทางการตลาดช่วยเสริมสร้างความมั่นคงด้านราคาผลผลิตให้กับเกษตรกร ซึ่งเป็นผลมาจากการเสริมสร้างอำนาจการต่อรองด้านราคาผลผลิต การช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งตลาดที่ตนเองในฐานะผู้ผลิตอาจจะไม่สามารถเข้าถึงได้ ในขณะเดียวกันการจำหน่ายผลผลิตโดยตรงในตลาดสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกษตรในการเพิ่มปริมาณผลผลิตของตน เกษตรกรสามารถมีกำไรส่วนเพิ่มเพิ่มขึ้นในขณะเดียวกับที่องค์กรความร่วมมือทางการตลาดก็สามารถได้รับประโยชน์จากการเพิ่มปริมาณการผลิตของเกษตรกร Esnard *et al.* (2017) รายงานว่าการร่วมมือทางการตลาดสามารถก่อให้เกิดการการร่วมมือกันด้านการจัดซื้อวัตถุดิบที่มีราคาต่ำลง การก่อให้เกิดการร่วมมือกันด้านการกำหนดตารางแผนการผลิตของเกษตรกร การรวมศูนย์ผลผลิต การลดราคาการขนส่งต่อหน่วย การดำเนินการ ต้นทุนการตลาดและการติดต่อในขณะเดียวกันก็สามารถช่วยเกษตรกรให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดในด้านที่ต้องการแสวงหาผลผลิตที่สม่ำเสมอ การร่วมมือด้านการตลาดก่อให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรด้านเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกตรกรเปรียบเทียบกับผู้ซื้อและหุ้นส่วนธุรกิจการค้า การออกแบบดำเนินการจัดองค์กรด้านความร่วมมือทางการตลาดที่เหมาะสมสามารถช่วยเป็นแหล่งระดมทุนและให้สินเชื่อทรัพย์สินมูลค่าเพิ่มให้กับเกษตรกร

ผลการศึกษาวิจัยยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยการเรียนรู้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเพาะปลูกของเกษตรกร เกษตรกรมีการเรียนรู้ในการทำการเกษตรจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญา วิถีชาวบ้านและวิถีชุมชนและการแก้ไขปัญหาการเพาะปลูกจากการคิดของบรรพบุรุษ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับพฤติกรรมที่ถูกระบุไว้ในทฤษฎีพฤติกรรมองค์กร (Theory of the firm) ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมการตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจของผลที่ได้รับจากประสบการณ์ในอดีต องค์กรมีแนวโน้มที่จะยึด

ติดอยู่กับกระบวนการที่เป็นมาตรฐานและที่ปฏิบัติเป็นประจำเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนและจากการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยองค์กรจะลังเลที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมหากมีความผิดพลาดแต่เพียงเล็กน้อยบังเกิดขึ้น องค์กรมักจะชอบค้นหาความเป็นไปได้ของปัญหาและวิธีการแก้ไขที่ปัญหาในปัจจุบัน (Yang *et al.*, 2017) และพฤติกรรมดังกล่าวยังสอดคล้องกับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเพื่อทำให้ชีวิตมีความมั่นคงและคุณภาพดีขึ้นสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ทันท่วงที โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ การรู้ว่าตนเองถนัดอะไร พื้นที่แวดล้อมเป็นอย่างไรเอื้ออำนวยกับสิ่งที่ถนัดหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร และมีวิธีการแก้ไขอย่างไรเพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และพึ่งพาตนเองได้ (Ittawittayavad, 2016)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรคิดว่าหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกพืชอย่างถูกต้อง ด้านทัศนคติเกษตรกรเห็นด้วยในระดับมากกับการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์แต่ยังคงคิดว่าตนเองยังขาดความรู้ในวิธีการทำการเกษตรอย่างเหมาะสม ดังนั้นการให้ความรู้ การสร้างทัศนคติและบรรทัดฐานการเพาะปลูกพืชอย่างเหมาะสมจากหน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญต่อการปลูกพืชของเกษตรกร Hulst and Posthumus (2016) กล่าวถึงทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of reasoned action) ว่าพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคลหรือการกระทำของบุคคลถูกนำทางโดยความตั้งใจในการมีพฤติกรรม ซึ่งถูกก่อตัวขึ้นโดย (1) ทัศนคติต่อพฤติกรรม (2) การเล็งเห็นเกี่ยวกับบรรทัดฐานของการกระทำ บรรทัดฐานของการกระทำนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ การเล็งเห็นว่าบุคคลอื่นคิดว่าบุคคลควรทำอะไรและการเล็งเห็นว่าโดยแท้จริงแล้วบุคคลอื่นปฏิบัติอย่างไร (3) การเล็งเห็นอำนาจในการควบคุมการกระทำหมายถึงความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมและความสามารถที่แท้จริงในการเปลี่ยนความตั้งใจให้เป็นการยอมรับอย่างแท้จริง หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาช่วยสร้างทัศนคติเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและวิธีการปลูกพืชอย่างเหมาะสมให้กับเกษตรกร Mottaleb (2018) รายงานเกี่ยวกับการรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรว่าเทคโนโลยีควรปรับให้เข้าได้กับความต้องการและคุณลักษณะของท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดคือ ราคาจะต้องเป็นราคาที่สามารถแข่งขันได้กับราคาของเทคโนโลยีเทคโนโลยีทดแทนที่มีอยู่ในขณะนั้นเพื่อสร้างความมั่นใจในการแพร่กระจายเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐควรมีส่วนในการเข้ามาช่วยสร้างบรรทัดฐานการผลิตอย่างถูกต้องและยั่งยืน การช่วยหาตลาดรองรับผลผลิตเพื่อสร้างพฤติกรรมการเพาะปลูกอย่างยั่งยืนให้กับเกษตรกร อันจะสามารถนำมาซึ่งมาตรฐานความเป็นอยู่และความผาสุกของเกษตรกรให้สามารถเพิ่มขึ้นได้ในที่สุด

Sothiratviroj (2018) รายงานความหมายของเกษตรกรรมแบบยั่งยืนว่า เป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในระยะยาว โดยเป็นแนวทางที่เน้นการพัฒนาในมิติทางสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจไปควบคู่กัน เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ธำรงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยการรักษาซึ่งสมดุลของระบบนิเวศอีกทั้งสามารถดำเนินการผลิตที่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐานในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภคให้พึ่งพาตนเองและรักษาวิถีแห่งชุมชนท้องถิ่นให้ดำเนินไปได้อย่างอิสระ ผลจากการศึกษาวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า (1) เกษตรกรมีพฤติกรรมในแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทางเกษตรกรรมในมิติด้านสิ่งแวดล้อมโดยเน้นวิถีการเกษตรกรรมที่พยายามธำรงไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม การพยายามปรับการเกษตรให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การเลือกปลูกพืชตามฤดูกาลสภาพแวดล้อมและความชำนาญ การให้ความสำคัญกับการใช้ปุ๋ยหมัก การปลูกพืชออร์แกนิคและการเพาะปลูกในเชิงอนุรักษ์ การเน้นการเพาะปลูกแบบพึ่งพาตนเอง (2) เกษตรกรมีพฤติกรรมในแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทางเกษตรกรรมในมิติด้านสังคมโดยแสดงออก

ถึงการให้ความสำคัญในระดับมากกับการเรียนรู้โดยอาศัยการสืบทอดภูมิปัญญา วิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน การเรียนรู้การปลูกพืชจากบรรพบุรุษ การคิดเห็นด้วยในระดับมากกับการแก้ไขปัญหาจากการคิดของบรรพบุรุษ อย่างไรก็ดี ผลจากการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า (3) เกษตรกรยังคงเผชิญกับปัญหาในมิติด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากปัญหาการขาดตลาดรองรับพืชผลการเกษตรทำให้มีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร ดังนั้น ความช่วยเหลือจากภาครัฐจึงมีน่าจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้เกิดมิติด้านเศรษฐกิจและลดความเสี่ยงภัยด้านการค้าและการตลาดที่เกิดเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ครบทั้งสามองค์ประกอบของการเกษตรกรรมแบบยั่งยืนสืบไป

สรุป

การศึกษาการสำรวจพฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืน กรณีศึกษาเกษตรกรอำเภอบ้านพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้ทราบว่า เกษตรกรแสดงออกถึงพฤติกรรมการเกษตรแบบยั่งยืนในมิติด้านสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างมิติด้านเศรษฐกิจ โดยภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านการค้าและการตลาด การให้ความรู้ การสร้างทัศนคติและบรรทัดฐานการทำการเกษตรอย่างถูกต้อง การสามารถเข้าถึงแหล่งเงินลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตใหม่ที่มีราคาต่ำและถูกปรับให้ความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการเกษตรของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่เพื่อสามารถนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

Agbo, M., D. Rousseliere, and J. Slalnie. 2015. Agricultural marketing cooperatives with direct selling: a cooperative-non-cooperative game. Journal of Economic Behavior and Organization 109: 56-71.

Charutwinyo, P. and C. Charutwinyo. 2018. Farmer' s problem and solution model in Thailand. Journal of Community Development and Life Quality 6(1): 153-162. (in Thai)

Department of Agricultural Extension. 2015. District agricultural development plan 2015-2017. (Online). Available: http://bophloi.kanchanaburi.doae.go.th/ content/ Plan% 2058-60/ 58-60%20A.pdf (July 25, 2019). (in Thai)

Department of Agricultural Extension. 2013. Crop production data. (Online). Available: http://bophloi.kanchanaburi.doae.go.th/content/new%2057/A13052557.pdf (August 26, 2018). (in Thai)

Esnard, R., M. Lyne and K. Old. 2017. Factors affecting the value added by agricultural cooperatives in Saint Lucia: an institutional analysis. Journal of Co-operative Organization and Management 5: 73-79.

Hulst, F. J. V. and H. Posthumus. 2016. Understanding (non-) adoption of conservation agriculture in Kenya using the reasoned action approach. Land Use Policy 56: 303-314.

Ministry of Agriculture and Cooperatives. 2011. Agricultural development plan during the 11th national economic and social development plan (2012-2016). (Online). Available: https://www.moac.go.th/action_plan-

files-391491791793 (August 26, 2018). (in Thai)

Mottaleb, K. A. 2018. Perception and adoption of a new agricultural technology: evidence from a developing country. Technology in Society 55: 126-135.

Niemmanee, T., R. Kaveeta and C. Potchanasin. 2015. Assessing the economic, social, and environmental condition for the sustainable agricultural system planning in Ban Phaeo district, Samut Sakhon province, Thailand. Procedia - Social and Behavioral Science 197: 25554-2560.

Prajuabwan, N. 2015. The development of a sustainable agricultural system in Ban Lak Metre community, Tung Khwang, Kamphaengsaen, Nakhon Pathom province. Area Based Development Research Journal 7(4): 91-123. (in Thai)

Rose, D.C., W.J. Sutherland, A.P. Barnes, F. Borthwick, C. Foulkes, C. Hall, J.M. Moorby, P. Nicholas-Davies, S. Twining and L.V. Dicks. 2019. Integrated farming management for sustainable agricultural: lessons for knowledge exchange and policy. Land Use Policy 81: 834-842.

Sothiratviroj, N. 2018. Form of agriculture's development for sustainable agricultural management of Koh Kret agricultural community, amphoe Pakkret, Nonthaburi. Panyapiwat Journal 10(2): 210-224. (in Thai)

Ittawittayavad, S. 2016. Philosophy of sufficiency economy: Its perception and application in Thai society. Research and Development Journal, Loei Rajaphat University 11(38): 96-104. (in Thai)

Yang, Z., H. Zhang and E. Xie. 2017. Performance feedback and supplier selection: a perspective from the behavior theory of the firm. Industrial Marketing Management 63: 102-115.

Zeweld, W., G.V. Huylenbroeck, G. Tesfay, H. Azadi and S. Speelman. 2019. Sustainable agricultural practices, environmental risk mitigation and livelihood improvements: Empirical evidence from northern Ethiopia. (Online). Available: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026483771831490X (June 14, 2019)